

evropský kontinent se datuje s počátkem novověku), nebo jak vznikaly a vznikají umělá náhradní kulturní společenstva rostlin vytvořená činností člověka.

Určitě cenná a pro Pražany vítaná je rovněž kapitola o pěstovaných dřevinách v pražských zahradách a parcích od A. Skalické. Téma by si zasluhovalo samostatnou publikaci, poněvadž toto bohatství je v Praze obrovské, jen popis parkových dřevin ve Stromovce by vydal na vlastní svazek. V závěru knihy najdeme dvě kapitoly obsahující seznamy – jednu se soupisem chráněných, ohrožených, a také bohužel již řady vyhynulých druhů (jejich výčet zde však není úplný), a druhou nabízející kompletní seznam 91 (!) pražských chráněných území s jejich základní charakteristikou. Připojena je bibliografie botanické literatury, která se váže ke květeně Prahy, a druhový rejstřík rostlin uvedených v textu, společný pro jména česká i latinská. Vnitřní strany knižních desek jsou úsporně využity pro geologickou mapu a přehlednou mapu chráněných území v Praze.

Kniha nemá výrazných slabín. Kritický odborník by mohl zřejmě polemizovat s některými závěry autorů, místy je text možná hodně úsporný, ale musíme mít na paměti, že byl psán pro laiky a bylo nutné

respektovat limitované stránkové zadání. Místy se určité informace v kapitolách drobně opakují, a některé údaje jsou již v současné chvíli překonané. Např. jeřáb

dubolistý (*Sorbus quercnea*) není pražským endemitem, v nedávné době se totiž zjistilo, že jde pouze o zplanělý, původem západoevropský jeřáb *S. mougeotii* – i tak vypadá občas klikatá cesta vědeckého poznání. Snad mohl být v knize k potěše čtenáře připojen stručný odborný terminologický slovník. Některé černobílé fotografie nemají dokonalou kvalitu, ale musíme brát v úvahu i cenu knihy, na současně poměry určitě přijatelnou. Barevné fotografie na křídlové příloze jsou však vesměs vydařené.

Recenzovanou publikaci Neznámá tvář Prahy vřele doporučuji všem zájemcům o poznávání pražské přírody, především těm laickým, rozhodně je obohatí a naleznou zde informace, které je překvapí. Např. kdo ví, že na území Prahy se na jediném místě v oboře Hvězda vyskytuje přirozená bučina, že v Uhříněvsi najdeme památný dub letní, který je jako hraniční strom uváděn v letopise již r. 1662, a že na letišti v Letňanech žije na jednom z mála posledních míst v republice syseľ a je tu také přísně legislativně chráněn.

Nakladatelství Dokořán, Praha 2014, 272 str., 24 str. barevné přílohy. Doporučená cena 298 Kč

Jan Baltus

RECENZE

Jan Čeřovský: Jak jsme zachraňovali svět aneb Půl století ve službách ochrany přírody

Jméno RNDr. Jana Čeřovského, CSc., je známo mezi ochránci přírody nejen v České republice, ale díky jeho širokému působení v zahraničí se stal vysoce uznávanou osobností v mezinárodních institucích i v diplomatickém sboru UNESCO (viz jeho medailon v Živě 2010, 2: XXIII a také množství autorských článků v Živě již od 60. let, z novějších např. 2013, 2: 66–68 a 4: LXXXIII–LXXXV; 2010, 1: 46–48; 2006, 1–6). Nikdo jiný proto nemohl napsat knihu faktologicky seřazených vzpomínek na počátky tzv. environmentální vlny, která se formovala po druhé světové válce v Evropě a USA, ale také v bývalém východním bloku. Tedy o procesu postupného poznávání faktu, že planetu nelze ponechat ničivému působení civilizace, jež vyvrcholilo v r. 1972 pořádáním první Celosvětové konference o životním prostředí ve Stockholmu. Doby, kdy se slovník lidstva obohatil o pojem ekologie, resp. ochrana přírody, stal se náplní mnoha občanských aktivit a dodnes straší politiky, tvrdé technokraty a vyznavače novodobého božstva – trhu.

K přijetí obsahu pojmu ekologie širokou veřejností vedla dlouhá cesta vzdělávání a práce mnoha odborníků. Jan Čeřovský se už jako student Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze angažoval především v publicistické činnosti vedením časopisu Člověk a příroda, a jeho práce zaměřená hlavně na ochranu přírody vedla

např. i k podílu na založení a vedení časopisu ABC mladých techniků a přírodovědců – časopisu, na jehož hodnotný obsah jistě pamatuje ne jeden starší přírodovědec a technik. Celoživotní odborná publicistická činnost J. Čeřovského doma i v zahraničí má vysoce uznávanou hodnotu.

Cesta k širokému zájmu o ochranu přírody vedla v poválečné době k setkávání mladých lidí na seminářích a pobytech v přírodě s odborným vedením. Chránit vyžadovalo především poznat, porozumět. A na tomto poli našel Jan Čeřovský své poslání v metodickém přístupu výuky především s uplatněním svých hlubokých botanických a ekologických znalostí. Ruku v ruce s novými poznatky vědy a zájmem veřejnosti se formovaly i mezinárodní organizace ochrany přírody. V r. 1948 byla pod patronací UNESCO založena Mezinárodní unie pro ochranu přírody známá pod označením IUPN (International Union for the Protection of Nature), později přejmenována na IUCN vzhledem k užšímu významu původního anglického výrazu protection (v našich podmínkách se ale slovo conservation kvůli mylnému výkladu nešťastně překládalo jako konzervace). Výchova k ochraně přírody se stala od počátku nedílnou součástí těchto organizací, zvláště když byla založena Mezinárodní organizace mládeže pro environmentální studia a ochranu přírody (IYF, International Youth

Federation for Study and the Protection of Nature). Ta sjednotila národní mládežnické organizace ochrany přírody evropských států. Zde je třeba konstatovat, že od počátku bylo cílem těchto organizací chránit cenné části přírody a hledat, dnešní terminologií řečeno, řešení udržitelného vývoje, nikoli zakonzervování, jak bývá mylně podsouváno a představováno veřejnosti environmentální pojetí vývoje životního prostředí (v naší zemi dodnes).

Zcela právem vyzdvihuje autor knihy jméno Jaroslava Veselého, velké postavy ochrany přírody v někdejší Československu, neboť díky němu a jeho chráněnci, právě J. Čeřovskému, zachytila naše

země světové trendy vývoje vztahu k životnímu prostředí. Jejich činnost se měla o co opírat, byla zde institucionalizovaná Státní ochrana přírody s řadou odborníků s prvorepublikovou historií. Ale při setkávání mladých zájemců o přírodu, organizovaném za součinnosti a s odbornou náplní J. Čeřovského, vyrostla nová generace ochránců přírody a budoucích odborníků různých přírodovědných oborů, o nichž autor v následujících státech skromně píše jako o svých spolupracovnících.

Jan Čeřovský se i přes clonu železné opony postupně zapojoval do činnosti mezinárodních organizací, kde byl vítán a žádán především kvůli své metodické práci a přehledu o systémech výchovy k ochraně přírody. Pro československou veřejnost je zformuloval v první skripta *Základy ochrany přírody* (Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966) využívaná i na některých vysokých školách k počínající výuce tohoto oboru. Rovněž je třeba připomenout založení Východoevropského komitétu IUCN pro výchovu, do níž zapojil po neúnavné práci některé státy sovětského bloku.

Zde musíme upozornit, že právě IUCN, kde působil od r. 1969 jako výkonný pracovník, byla organizací váženou a podílející se iniciačně na výzkumných dlouhodobých projektech Mezinárodní biologický program nebo později proslulý MAB (Man and Biosphere), do nichž se zapojily i naše vědecké organizace, především Československá akademie věd. Nešlo tedy o činnost okrajovou, kam se ji neustále snažila odtlačit normalizační politika tehdejšího Československa, ale o zajištění kontaktu našich odborníků se světovým procesem zájmu o stav životního prostředí, vzdělávání a vlastní ochranu, jež vyvrcholila výše zmíněnou stockholmskou konferencí. Provázání IUCN a IYF, které zprostředkovával svou pracovní odpovědností právě Jan Čeřovský, s propojením na americké prostředí, vedlo k některým úpravám projednávaných bodů stockholmské konference na známém setkání mládeže v kanadském městě Hamilton v r. 1971.

Léta práce autora pro IUCN bezesporu znamenala naplnění jeho životních tužeb a poslání, která si jako sen formuloval coby student. Důležitost jeho činnosti jsem pochopil osobně nepatrnou spoluprací na ochraně vzácných biotopů na jižní Moravě, kam Jan Čeřovský dokázal nasměrovat peníze získané od Světového fondu na ochranu přírody (WWF, World Wildlife Fund), tehdy velmi renomované organizace; stejně tak jako při četbě knihy Jeana Dorsta *Ohrožená příroda*, jejíž vydání v češtině projednal za tehdejších omezených finančních podmínek s autorem a podílel se na jejím překladu. Kniha se stala biblí ochránců přírody a zpřístupněním mnoha do té doby naší veřejnosti skrytých faktů o vývoji civilizace na Zemi.

Nicméně těžiště práce autora knihy v IUCN bylo mnohem širší a zahrnovalo téměř všechny kontinenty. Bez nadsázky lze říci, že přes všechny administrativní potíže vyplývající z příslušnosti k tzv. východnímu bloku, byla jeho reprezentace nejen IUCN, ale i tehdejšího Československa a všech ochránců přírody v této zemi opravdu příkladná. Dokládají to také různá

ocenění, kterých se mu dostalo, ale zdůraznit je třeba především nádherný pocit jeho žáků a následovníků při sporadických cestách do zahraničí, kdy při setkáních se zástupci mezinárodních organizací, počínaje pracovníky UNESCO a konče řediteli národních parků např. v Keni, reagovaly tyto veličiny na jeho jméno spontánním ohlasem. (Je např. nositelem Conwentzovy medaile, nejvyššího vyznamenání německé ochrany přírody, a čestným členem IUCN, stejně jako ocenění ministra životního prostředí ČR ad.)

To vše musíme mít na mysli při procházení stránek osobních vzpomínek Jana Čeřovského na tuto dobu a na pozdější smutná léta po nuceném návratu do vlasti, kdy neváhal otevřít řadu nových projektů vycházejících z poznatků načerpaných v mezinárodních organizacích. Byly to jeho pracovitost, mezinárodní rozhled, zápal pro ochranu přírody a zkušenost, jež ho přenesly přes intriky tehdejší doby a včlenily opět do evropských struktur i programů ochrany přírody.

Pro čtenáře bude jistě zajímavé zjistit, že se prostřednictvím práce Jana Čeřovského naše věda podílela na sestavování červených knih ohrožených druhů, stejně jako na pořádání konferencí o stavu a vývoji světových národních parků a na dalších

1 Jan Čeřovský (nejvýš mezi sedícími uprostřed) na prvním československém táboře mladých ochránců přírody ve Slovenském ráji (léto 1963). Foto z archivu CHKO Slovenský ráj

2 Jednání o přístupu Československa k mezinárodní úmluvě o ochraně významných mokřadů. První generální tajemník Ramsarské úmluvy Daniel Navid (uprostřed) v r. 1989 navštívil s J. Čeřovským (vlevo) a Josefem Chytillem přírodní rezervaci Křivé jezero na jižní Moravě. Foto D. Turoňová

programech, čímž se nemůže pochlubit mnoho jiných členských zemí IUCN. Kniha obsahuje kromě popisu osobních zážitků bezpočet informací o činnosti mezinárodních organizací ochrany přírody a o řadě osobností (a osobách), s nimiž se autor setkal. Pro aktivní ochránce přírody je tato publikace připomenutím strastiplných cest, kterými obor ochrany životního prostředí prošel a prochází, pro mladší čtenáře bude kromě dokumentační hodnoty jistě představovat výzvu a uvědomění, co vše člověk musí vykonat, aby se stal uznávanou osobností na mezinárodní scéně.

Nakladatelství Academia, Praha 2014, 560 str. Doporučená cena 395 Kč